

AKADEMIK VANDA KOCHANSKY-DEVIDÉ

uz 70. godišnjicu života

Ante Polšak

Prije sedamdeset godina, točnije 10. 4. 1915., u staroj kuriji na Kaptolu br. 24, u obitelji Kochansky, rodila se djevojčica Vanda. Otac Zvonimir bio je geometar, a majka Danica rođ. Sinković učiteljica, ali je samo godinu dana radila u svojoj struci, nakon čega se posvetila porodici i domaćinstvu. Nakon par mjeseci obitelj se preselila na Pešćenicu b. b., sada Rakovčevu ulicu br. 5, u jednu od prvih šest izgrađenih kuća na tadašnjoj gradskoj periferiji. Tu će Vanda Kochansky-Devidé ostati živjeti sve do danas. Život u obitelji Kochansky nije bio nimalo lak u ono ratno i poratno vrijeme. Već naskoro otac prestaje raditi zbog bolesti, tako da se je moralo živjeti skromno i štedljivo. Skromnost i štedljivost ostale su trajne vrline Vande Kochansky-Devidé.

Čini se da je prvi interes i znatiželju za brojna zanimljiva zbivanja u prirodi probudio u maloj njen djed Davorin Sinković, profesor prirodopisa i matematike. Iako se je zanimao za stijene i minerale, glavni mu je interes bio posvećen istraživanju gljiva, tako da je postao poznati slovenski mikolog. Iz Slovenije se, kao penzioner, 1918. godine doselio u Zagreb u Rakovčevu 5. Odatle je sa svojom unukom često bio u velikom vrtu, odlazio na izlete u obližnji Maksimir, gdje su sabirali gljive, a i mnoge biljke, lovili leptire i promatrali život u prirodi. Tada je Vanda Kochansky načinila i prvu kolekciju leptira i kukaca. Tek mnogo kasnije ta se je sklonost prenijela na skupljanje fosila i uzoraka stijena.

Upisavši se na studij biologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, već vrlo rano probuđeni interes za prirodu, našao je plodno tlo u slušanju predavanja naših poznatih prirodoslovaca, biologa prof. V. Vuka, I. Horvata i K. Babića, te geologa i mineraloga prof. M. Salopeka i F. Tućana, te drugih. Sudjelovala je i u terenskoj nastavi iz geologije na Velebitu, koju je vodio prof. Salopek. U drugoj godini studija prof. Salopek je zapazio ambicioznu studenticu, koja je znala lijepo risati i ponudio joj demonstraturu. Kako je ta onda bila besplatna, namjestio ju je slijedeće godine 1935. kao dnevničara zvaničnika s 1/2 plaće. Na drugu polovicu bila je »namještena« Donata Devidé. Obje su, još kao studentice, pomagale na vježbama, uređivale zbirke i odlazile na teren. Kad je V. Kochansky 1938. diplomirala, ponudio joj je odmah asistentsko mjesto na Zoološkom zavodu prof. Babić. Da je dobila ponudu od prof. Horvata bila bi otišla odmah, kako to sama kaže, jer ju je floristika (do danas

uvijek privlačila, no tako je ostala kod prof. Salopeka. On je od studenata tražio praktički rad, iako tada još nije bilo diplomskog ispita. V. Kochansky je odredila dio miocenske faune, pretežno mekušaca Medvednice, kad je prof. Salopek počeo s istraživanjima mlađeg paleozoika i rad na mioce- nu je morala prekinuti. Za vrijeme rata, kad je bio profesor geologije neo- geničar Fran Šuklje, V. Kochansky je doktorirala (1943) s temom o mio- censkoj fauni Medvednice. Kad se je iza rata vratio prof. Salopek prešla je opet na istraživanje paleozoika. Mnogo vremena je provodila u znanstve- nim istraživanjima i objavljivala je sve više znanstvenih radova. Habiliti- rala je 1952. To je konačno dovelo do unapređenja u docenta u Geološko- paleontološkom zavodu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu (1953), da bi ubrzo postala izvanredni profesor (1958), a od 1962. godine redovni profesor paleontologije do mirovine. U svojoj dugogodišnjoj ka- rijeri, kako na dodiplomskom, tako i na postdiplomskom studiju, odgoji- la je brojne generacije geologa i paleontologa, od kojih su mnogi pod nje- nim vodstvom stekli magisterij ili doktorat. Istodobno je predavala i na Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu u Zagrebu i na Prirodoslovno-ma- tematičkom fakultetu u Skopju. Svi nekadašnji studenti rado se sjećaju njenih izvanredno zanimljivih predavanja iz raznovrsnih paleontoloških kolegija. Svijesna da paleontološka taksonomija, kao i druge klasifikaci- je, može biti i zamorna za slušaoce, uvijek je predavanja »začinila« maj- storski izvedenim crtežima na ploči. Svoj crtački talent upotrijebila je i za ilustriranje prvog domaćeg paleontološkog udžbenika, koji je izdala zajedno s prof. Salopekom 1948. godine. Kasnije (1964) izdaje i svoj sa- mostalni udžbenik, koji je i danas u upotrebi.

Imajući u vidu značaj geologije za obrazovanje i privredu aktivno se »borila« člancima i referatima na stručnim skupovima za ponovno uvo- đenje geologije u srednje škole.

Znanstvena istraživanja bila su joj usmjerena na raznovrsne paleonto- loške skupine. Tako je u početku svoje znanstvene karijere najviše istra- živala moluske, kojima se i mnogo kasnije opet vraća. U tom okviru vrlo su značajni doprinosi rješavanju taksonomskih problema rodova *Cerit- hium*, *Chlamys*, *Clivunella*, *Congerina* i drugih. Među školjkašima opisala je 20 novih taksona, a među puževima 5. Poznavanje fosilnog sadržaja primjenjuje na stratigrafsko raščlanjivanje miocena u Medvednici, Mari- jagoričkim brdima, u Glinskom Pokuplju, Dalmaciji, Podravini, Slavoniji, Bosni, Hercegovini i drugdje.

U radovima o koraljima (iz Dalmacije i istočne Srbije) daje prikaz eo- censkih i krednih formi (preko 40 vrsta), od kojih su neke po prvi puta nađene u području Jugoslavije.

Najveću pažnju, međutim, zaokupile su joj foraminifere, te je po rezul- tatima istraživanja postala jedan od vodećih mikropaleontologa u svijetu. To je naročito skupina fuzulinida, kozmopolitski rasprostranjenih gornjopaleozojskih foraminifera, čija istraživanja je prikazala u nekoliko desetaka znanstvenih radova. Kompleksni pristup omogućio je brojne tak- sonomske zaključke. Obradeno je više od 80 rodova i 700 vrsta. Otkrila je i opisala nove rodove foraminifera *Kahlerina*, *Paratriticites* i *Ramov- sia* i 28 novih vrsta.

Studirala je izmjenu generacija, koju je prva otkrila kod roda *Orbito- psella*, a njeni zaključci su prihvaćeni u znanstvenom svijetu. Usporedo

je istraživala i vapnenačke alge i to pretežno iz karbona i perma, ali su bile zastupane i trijaske i jurske vrste. Radovi se osvrću na komparativnu morfologiju, morfogenezu i na toj osnovi rješavaju se taksonomski problemi. Mnogi taksoni su revidirani, a kao potpuno novi opisani su rodovi *Clavaporella*, *Velebitella*, *Connexia* i *Herakella*, te 12 novih vrsta algi. Ova istraživanja brojnih fosilnih zajednica dala su veliki doprinos boljem poznavanju stratigrafije karbona i perma, kako u našim krajevima, tako i u drugim dijelovima svijeta. Međutim, prof. Kochansky-Devidé ne zanima samo raznovrsna taksonomija tih fosila, nego i njihova evolucija i filogenetski odnosi. U toj domeni razrađivala je neke fundamentalne probleme i principe evolucionizma u paleontologiji. Tako je pisala o paralelizmu u razvoju organizama i ponavljanju jednakih oblika, o evoluciji fuzulinida, o filogenetskim odnosima nekih algi i o drugim problemima. Zastupa mišljenje, da upoznavanje detaljnog filogenetskog razvoja, najbolje rješava biostratigrafiju. Osvrće se i na paleoekološke probleme, te na pitanje rekonstrukcije oblika pomoću orjentiranih prereza fosila. Domena i sadržaj navedenih istraživanja potkrepljuje činjenicu, koju uvijek ističe prof. Kochansky-Devidé, da bez solidnog znanja biologije nema dobrog paleontologa. Njoj je to znanje doista pomoglo, da se vine u sam vrh paleontologije.

Prof. Kochansky-Devidé ne istražuje samo fosilne zajednice iz domaćih terena, nego joj na odredbu šalju fosile i iz drugih zemalja (Mađarska, Austrija, SR Njemačka, Grčka, Turska). Radove dijelom publicira u uglednim znanstvenim časopisima drugih zemalja, kao npr. Švicarske, SSSR-a, SR Njemačke, Francuske, Poljske, Austrije, Mađarske i Japana. Osim što se rezultati navedenih istraživanja citiraju u svim domaćim i brojnim stranim časopisima, oni su ušli i u svjetske paleontološke udžbenike i priručnike. Rezultate istraživanja referirala je i na simpozijima i kongresima u zemlji i inozemstvu. Mnoga bolovanja sprečavala su je da putuje, te je vrlo mali broj paleontologa lično poznaje, ali je ipak bila u vezi s osamdesetak najuglednijih specijalista, osobito SSSR, Japana, SAD, Švicarske i Austrije.

Postignuti znanstveni paleontološki rezultati imali su čestu primjenu i u praksi. To se reflektira kroz niz elaborata napisanih za potrebe privrede (npr. u području istraživanja nafte i plina u Hrvatskoj, ugljonošnih terena u Bosni, rudnih ležišta u Boru i Makedoniji i drugdje). Kako jedan jedini paleontološki nalaz može iz temelja izmijeniti geološku sliku nekog područja, a time i primjenu geologije u praksi, neka pokaže slijedeći primjer. Prof. Kochansky-Devidé je na izvoru Plitvice u Lici 1955. sabrala foraminifere, koje su ranije geolozi odredili kao orbitoide i time pripisali okolnim stijenama senonsku starost. Međutim, nova paleontološka odredba, koju je izvršila Kochansky-Devidé, pokazala je, da se radi o lijskom rodu *Orbitopsella*. Time je cijela dotadašnja stratigrafija bila u potpunosti izmijenjena. Takvi odnosi su i kasnije dokazani kod detaljnog geološkog istraživanja šireg područja. To je bacilo sasvim drugo svjetlo i na tektoniku, a time i na hidrogeološku interpretaciju tog područja, koja se nalazi u sklopu Nacionalnog parka Plitvička jezera. Slično je kod Debra u Makedoniji odredila eocenske foraminifere u navodnom karbonu, što je također iz temelja promijenilo tektonsku interpretaciju terena.

Istaknuta djelatnost prof. Kochansky-Devidé ogleda se i u istraživanju povijesti geoznanosti na području Hrvatske i dijelom Slovenije. Dok je o povijesti drugih znanosti poprilično pisano, o povijesti geoznanosti se do njenih radova znalo vrlo malo. Kroz 30 publiciranih radova iz te tematike upoznajemo razvoj geologije i pojedinih geoloških disciplina, zatim ustanove koje se bave geologijom, te vrlo zanimljive prikaze života i rada istraživača, koji su dali značajne doprinose našoj geoznanosti. Prikazi su pisani živim, pomalo beletrističkim stilom, ali su istovremeno puni dragocjenih podataka, koje je autorica strpljivo sakupljala i studirala u knjižnicama, različitim arhivima, župnim uredima i privatnim ostavštinama. Ti radovi, osim što imaju dokumentacijsku vrijednost, imaju još jednu dragocjenu ulogu. Kroz njih se mlade generacije stručnjaka upoznaju da naša domaća geologija nije od jučer, da ima prilično dugu tradiciju i da je znatni broj naših znanstvenika stekao svjetsku reputaciju, a naša geoznanost, iako u skućenim i siromašnim uvjetima, dobro je slijedila trendove svjetske znanosti. Godine 1980. Vanda Kochansky-Devidé imenovana je predsjednicom Nacionalnog komiteta SFRJ za povijest znanosti.

Prof. Kochansky-Devidé znala je uvijek približiti stručne probleme ne samo studentima, nego i ljudima koji se amaterski interesiraju za geologiju i paleontologiju. Tako je napisala više popularno-znanstvenih članaka u *Prirodi* i *Proteusu*, surađuje u *Leksikonu*, *Enciklopediji*, a više puta je sudjelovala i u emisijama RTV posvećenim znanosti. Puno se angažirala i kod postavljanja izložbi u Geološko-paleontološkom muzeju, Samoborskom, Osječkom muzeju i drugdje. Značajna je također njena aktivnost na zaštitu sve ugroženije prirode. Tu često djeluje zajedno sa svojim suprugom Zvonimirom Devidéom, profesorom biologije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, za kojeg se udala 1948. godine.

Kaoiskusni znanstveni radnik prof. Kochansky-Devidé dobro je znala da za prodor na svjetsku znanstvenu scenu, osim publiciranja u inozemnim časopisima, treba imati i dobre domaće znanstvene časopise. To je naročito značajno za geološku znanost jedne male i siromašne sredine, jer se za kvalitetne znanstvene publikacije međunarodnom zamjenom mogu dobiti vrijedni, ali skupi inozemni časopisi i separati, koje bi bilo teško nabaviti. Stoga Kochansky-Devidé, uz sav svoj znanstveni i nastavni rad, nalazi vremena i za uredničku djelatnost.

Bila je 15 godina (1958—1973) glavni urednik Geološkog vjesnika i u tom razdoblju uredila je 14 brojeva tog uglednog znanstvenog časopisa. I sada je član Izdavačkog savjeta i Uredničkog odbora te edicije. Njen urednički mandat poznat je po redovitom izlaženju Geološkog vjesnika, a po urednosti i kvaliteti članaka, taj časopis je izbio u sam vrh jugoslavenskih geoloških publikacija. Časopis je stekao i međunarodni ugled, što se vidi po bogatoj razmjeni s drugim časopisima. Točnost, savjesnost i praktički duh kvalitete su koje je prof. Kochansky-Devidé unijela u svoj urednički rad. Poznati su njeni česti posjeti štampariji, gdje je upoznala mnoge tajne štamparskog zanata, te je tako mogla na ravnopravnoj nozi razgovarati i surađivati s meterima, slagarima i drugim štamparskim stručnjacima. To je svakako pridonosilo kvaliteti časopisa čiji je bila glavni urednik. Sada je urednik časopisa »Palaeontologia jugoslavica« koji izdaje Jugoslavenska akademija, a neko vrijeme je uređivala i »Bulletin scientifique«, referatni časopis Savjeta akademija Jugoslavije. Osim

uredničkog rada prikazuje naše radove u referatnim časopisima Bulletin scientifique, a od 1967. i u Zentralblatt für Geologie und Paläontologie, Stuttgart. Koautor je i Geološke bibliografije SR Hrvatske od 1952—1944 i urednik Spomenice Prirodoslovnomatemičkog fakulteta (1974).

Osim svega navedenoga prof. Kochansky-Devidé aktivna je i u društvenom pogledu. Član je Hrvatskog geološkog društva od njegovog osnutka (1951.), a bila je i njegov predsjednik (1960—1962), dopisni je član Slovenskog geološkog društva (od 1966.), Hrvatskog prirodoslovnog društva (od 1933.), član je Paläontologische Gesellschaft (od 1965.), Schweiz. geol. Gesellschaft (od 1967.) Geologiczne towarzystwo polskie (od 1969.), Srpskog geološkog društva (od 1951.), Hrvatskog biološkog društva (od 1975.).

Kao vrsnom nastavniku i proslavljenom znanstveniku odana su joj i brojna priznanja. Tako su joj drugi znanstvenici posvetili više taksona fosila (*Salopekiella kochanskae* Milanović 1968, *Distefanella kochanskae* Polšak 1968, *Paracandona kochanskae* A. Sokač 1972, *Cylindroporella kochanskyae* Radoičić 1970, *Kochanskyella tulipa* Milanović 1974, *Fallotella kochanskae* Drobne 1980, *Darvasites vandae* Leven & Scherbovich 1980, *Megatschernyschewia kochanskae* Sremac 1984.) Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabrala ju je 1949. za suradnika Biološke sekcije, 1966. za dopisnog, a 1973. za redovnog člana, a član je i Slovenske akademije znanosti in umetnosti od 1975. Izabrana je za počasnog člana Hrvatskog geološkog društva (1976), Hrvatskog prirodoslovnog društva (1975) i Hrvatskog antropološkog društva (1978), Hrvatskog biološkog društva (1980). Za svoj dugogodišnji plodni znanstveni rad dobila je nekoliko nagrada: Nagrada sklada »Boris Kidrič« (1966), Nagrada »Ruđer Bošković« (1967), Nagrada za životno djelo (1975), a odijeljena joj je i Spomen-medalja grada Zagreba (1970).

Ovaj letimični pregled nema niti pretenzije niti mogućnosti da sveobuhvatno prikaže dosadašnje djelo akademika Vande Kochansky-Devidé. Za to bi bio potreban mnogo širi prostor. Mnoge generacije geologa i paleontologa, brojni magistri i doktori znanosti, opus od 181 publiciranog, a od toga 95 znanstvenih radova, rezultati uredničkog i društvenog rada i mnoge druge djelatnosti, najrječitije govore o izuzetno bogatom životnom djelu, koje predstavlja trajnu vrijednost, ne samo u nacionalnom, nego i u svjetskom mjerilu. To djelo, koje je rezultat samoprijegornog i dugogodišnjeg znanstvenog rada, često u vrlo skromnim uvjetima i uz ne baš najbolje zdravlje, dobar je uzor i putokaz mladim znanstvenicima. Ono predstavlja trajnu i duboko zaoranu brazdu na polju geoznanosti. Stoga svi mi, učenici, kolege i prijatelji akademika Vande Kochansky-Devidé povodom ovog jubileja, s divljenjem izražavamo veliku zahvalnost za njeno djelo, sa željom da još dugo znanstveno djeluje u našoj sredini.

U Zagrebu, lipnja 1985.